

Shedjakov // Visnyk Nacional'noi' akademii' nauk Ukrainy. – 2007. – №8. – S.18–29.

4. Ruchka A. Vladni elity jak glavni rushijni syly suchasnogo suspil'stva (Ruling elite as the main driving forces of modern society) [Elektronnyj resurs] / A. Ruchka // Visnyk Nacional'noi' akademii' nauk Ukrainy. – 2011. – №6. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2011_6_8.pdf

5. Suraj I. Cinnosti v systemi mehanizmiv formuvannja j rozvytku elity v derzhavnomu upravlinni [Tekst] / I. Suraj // Visnyk Nacional'noi' akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezydentovi Ukrainy. – 2012. – Vyp.3. – S.43–50.

6. Tkach T. P. Jakisni harakterystyky elity jak umova realizacii' elitarnoi' demokrati' [Tekst] / T. P. Tkach // Visnyk Akademii' advokatury Ukrainy. – 2011. – Vyp.3. – S.27–34.

7. Botellaa J. A new political elite in Western Europe? The political careers of regional prime ministers in newly decentralised countries [Tekst] / J. Botellaa, J. Rodríguez Teruelb, O. Barberàc etc // French Politics. – 2010. – P.42–61.

8. Coller X. Do Vale Political Elites in Federalized Countries: The Case of Spain (1980–2005) [Tekst] / X. Coller, Ch. Meissner, H. Ferreira // Institut de Ciències Polítiques i Socials Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona. – WP núm. 268. – 2008. – 28 p.

9. Dumolyn J. Nobles, Patricians and Officers: The Making of a Regional Political Elite in Late Medieval Flanders [Tekst] / J. Dumolyn // Journal of Social History. – Winter, 2006. – Vol.40. – No.2. – P.431–452.

Rybalka S. V., candidate of political sciences, MP of Ukraine, Chairman of the Verkhovna Rada Committee on Financial Policy and Banking (Ukraine, Kyiv), rybalkaserghiy@i.ua

Quality parameters of regional political elite in the state building

Considered options of competencies and skills of the political elite of the transformation of society. Analyzed the structure and specific values of regional political elites in conditions of democratic reforms. Established the degree of rationality of the organizational structure of political elites in accordance with the objectives of national development and nation-building. Studied the factors of the independent political status of regional elites. Considered the evaluation of regional political elites and the need of recruitment due to social, economic, political, structural elements of society. In the article established the quality parameters of the regional political elites in the context of innovative state building of the contemporary Ukraine. Methodic tools are structural and functional analysis and systematic approach. In the conclusions proved that one of the leading quality parameters of domestic regional political elites is the institutional capacity of public administration and organization of innovative economic development of areas.

Keywords: regional political elite, state-building, consolidation of civil society, pluralistic elite, elite democracy.

Рыбалка С. В., кандидат политических наук, народный депутат Украины, Председатель Комитета Верховной Рады Украины по вопросам финансовой политики и банковской деятельности (Украина, Киев), rybalkaserghiy@i.ua

Качественные параметры региональной политической элиты в контексте государственного строительства

Рассматриваются параметры компетенций и качества политической элиты трансформационного общества. Анализируется специфика структуры и ценностные ориентиры региональных политических элит в условиях демократических преобразований. Устанавливается степень рациональности организационной структуры политических элит в соответствии с задачами национального развития и государственного строительства. Изучаются факторы самостоятельного политического статуса региональных элит. Рассматриваются оценки состава региональных политических элит и необходимость рекрутирования в связи с социальной, экономической, политической структурными элементами общества. Целью статьи является установление качественных параметров развития региональных политических элит в контексте инновационного государственного строительства современной Украины. Методическими средствами являются структурно-функциональный анализ и системный подход. В выводах обосновано, что одним из ведущих параметров качественного развития отечественных региональных политических элит является институциональная способность государственного и политического управления в организации инновационного экономического развития территорий.

Ключевые слова: региональная политическая элита, государственное строительство, консолидация, гражданское общество, плюралистическая элита, элитарная демократия.

* * *

УДК 328.

Макаренко Л. П.

кандидат політичних наук, доцент,
докторант кафедри політичних наук, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), Liliya876@mail.ru

КОМУНІКАЦІЇ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ ВЛADНИХ ІНТЕРАКЦІЙ

Мова йде про специфіку комунікацій в системі органів державної влади, зокрема розглядаються способи впливу глави держави на парламент та громадськість. Зазначається, що інформація нині відіграє суттєву роль у політичному процесі як фактор порозуміння, зближення, консолідації суб'єктів політики, узгодження інтересів різних суспільних груп. Країни розвинутої демократії напрацювали практичний досвід застосування різних форм і механізмів комунікативної взаємодії гілок державної влади в процесі прийняття і реалізації державно-управлінських рішень, який може бути корисним для України. Автор розглядає як спосіб комунікації президента право вето, ініціювання референдуму главою держави та послання глави держави до парламенту або народу. Аналізуються прозалини в нормативному регулюванні даних форм владної взаємодії в нашій державі, вивчається досвід сталих демократій, та на цій основі, визначається потенціал для розвитку і вдосконалення системи політичної комунікації в Україні.

Ключові слова: глава держави, парламент, комунікація, право вето, референдум, послання президента.

Боротьба за повноваження, відкрите і приховане протистояння центрів прийняття державно-управлінських рішень, навіть за нинішніх надскладних політичних і економічних обставин в Україні не припиняються. Все це ускладнює процес прийняття виважених рішень та перешкоджає формуванню ефективної, зрозумілої та підтримуваної суспільством державної політики. За цих умов важливого значення набуває готовність і уміння всіх центрів прийняття державно-управлінських рішень використовувати ефективні механізми узгодження позицій.

Світова практика демократичного політичного врядування пропонує низку нормативно-правових, управлінських, технологічних механізмів налагодження дієвої системи стримувань і противаг у процесі здійснення державного управління. Серед таких механізмів – політичні комунікації як важливий засіб підвищення ефективності державного управління, формування нового типу взаємовідносин між центрами прийняття державно-політичних рішень.

В умовах бурхливого розвитку інформаційної сфери влада, її структури й інститути повинні бути постійно готові до використання нових комунікативних технологій. Державні структури дедалі ширше використовують технології PR-комунікацій, засоби політичної реклами, інші методи комунікативного впливу для спілкування з суспільством, налагодження і підтримки контактів з політичними партнерами і опонентами.

Нині здатність учасників політичного дискурсу налагоджувати стосунки безпосередньо пов'язана з наявністю у них ефективних каналів комунікації, вміння і навичок ефективно застосовувати прийоми спілкування, і що не менш важливо, необхідних для цього ресурсів. Від рівня володіння засобами політичної комунікації великою мірою залежить становище у сфері політики тих чи інших суб'єктів, які завдяки вмінню здійснювати ефективні комунікації можуть або втратити, або набути конкурентоздатність на політичному ринку.

Інформація відіграє суттєву роль у політичному процесі як фактор порозуміння, зближення, консолідації суб'єктів політики, узгодження інтересів різних

суспільних груп всередині кожної конкретної країни і суверенних держав на міжнародній арені.

Аналіз різних підходів до розуміння змісту поняття політичної комунікації дає підстави зробити висновок про те, що комунікація більшістю науковців визначається як процес суспільної взаємодії за допомогою повідомлень, змістом яких є державне управління, здійснення влади та політики. Ця взаємодія відбувається в різних формах: від приватних зустрічей керівників держави до випуску спеціальних інформаційних видань і виступів політиків на конференціях і зібраннях. Так, В. Бебик вважає, що політична комунікація – це процес передачі і обміну спеціальною політичною інформацією, яка циркулює між частинами політичної системи, між політичною і суспільною системами, а також між суспільними групами та індивідами.

Країни розвинутої демократії напрацювали практичний досвід застосування різних форм і механізмів комунікативної взаємодії гілок державної влади в процесі прийняття і реалізації державно-управлінських рішень, який може бути корисним для України, оскільки процеси реформування і демократизації системи державної влади у нас, через об'єктивні причини, відбуваються одночасно.

На нашу думку, рівень розвитку комунікаційних процесів у сучасній Україні є достатнім для здійснення ефективної політичної комунікації. Проте аналіз її змісту, спрямованості, форм реалізації свідчать, що ці процеси ще далекі від демократичної моделі політичної комунікації. Причина, передусім, – у відсутності системи налагодженого, постійного інформаційного обміну між політичною системою, її інститутами та суспільством. Ускладнюється цей процес також відсутністю розвинених структур громадянського суспільства, які здатні суттєво впливати на якість політичної комунікації через функціонування системи обов'язкового “зворотного зв'язку”, постійного політичного діалогу як на горизонтальному, так і на вертикальному рівнях суспільства.

На жаль, сьогодні доводиться констатувати, що політичні комунікації у сфері взаємовідносин гілок влади в Україні стали своєрідним засобом посилення конфронтації та боротьби за повноваження. Їх використання часто-густо має далекі від демократичних цілі: обмінятися політичними попередженнями; скомпрометувати політичних опонентів; довідатися про реакцію протилежної сторони на ту чи іншу ідею; примусити опонентів змінити поведінку; в кращому разі – прорекламувати власні дії.

Поділяємо думку більшості політичних аналітиків, що без належного розвитку політичних комунікацій між гілками влади України важко розраховувати на стабілізацію політичних відносин і суспільного розвитку. Політичні комунікації повинні сприяти стабілізаційним процесам, об'єднувати, а не роз'єднувати тих, кому суспільство довірило владу. Тому, доцільно розглядати політичні комунікації як спосіб діалогу центрів прийняття державно-управлінських рішень у процесі реалізації ними інтересів не певних впливових груп, а суспільства загалом.

Основними центрами прийняття державно-управлінських рішень у політичній системі сучасної України є Верховна Рада, Президент і Кабінет Міністрів України. Саме вони, презентовані їх очільниками та державними засобами масової інформації на центральному і регіональному рівнях, є найбільш впливовими суб'єктами політичної комунікації. Через ЗМІ, використання новітніх комп'ютерних технологій Верховна Рада, Президент і Кабінет Міністрів України здійснюють обмін ідеями, інформацією політичного характеру, доносять до суспільства своє бачення способів вирішення важливих суспільних проблем, дають оцінки діям тих чи інших суб'єктів політики. Так формується певний тип політичного спілкування, відбувається, хоч і повільно, налагодження політичного діалогу. Він поки що не відповідає повною мірою демократичним вимогам, а відтак – не сприяє стабілізації політичної системи України.

Для того, щоб стати ефективним механізмом узгодження позицій центрів прийняття державно-управлінських рішень, здійснювана Верховною Радою, Президентом і Кабінетом Міністрів України політична комунікація має спрямовуватися на виконання завдань, продиктованих принципами демократичного політичного врядування, за якого всі гілки державної влади перебувають не в стані конфронтації і перетягування повноважень, а в єдності і чіткості щодо повноважень, які передбачені основним законом країни. Виходячи зі стратегії демократичного політичного розвитку України, можна визначити першочергові завдання, спільні для всіх центрів прийняття державно-управлінських рішень.

По-перше, політичні комунікації, здійснювані Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Президентом України, мають бути чітко спрямованими на інтеграцію суспільства, пошук і донесення до населення таких ідей, які були б зрозумілими і прийнятними для більшості українських громадян. Для цього структури, які відповідають за комунікації в цих центрах здійснення влади повинні узгодити перелік проблем, які сьогодні сприймаються як на Заході, так і на Сході України і є зрозумілими для різних соціальних верств і груп. Такими актуальними проблемами громадяни вважають:

- державний захист населення від зниження життєвого рівня;
- забезпечення миру та суспільного порядку;
- досягнення стабільності в державі й суспільстві;
- екологічна безпека населення;
- дотримання чинного законодавства і забезпечення верховенства права;
- реальна гарантія прав і свобод громадян [1].

Отже, комунікативну взаємодію між центрами прийняття державно-управлінських рішень можна розглядати як інформування, взаємовплив, певні взаємовідносини між її учасниками, досягнення порозуміння.

Зміст комунікації між центрами прийняття державно-управлінських рішень залежить від мотивів і цілей, визначених ними, знання предмета комунікації, дотримання морально-етичних принципів комунікативної взаємодії та володіння засобами психологічного впливу.

Найменш дослідженими у вітчизняній науці є комунікації глави держави з іншими вищими органами держави та з громадськістю. Тому, звернемося до аналізу деяких форм комунікації президента з суспільством.

Вирішальним вторгненням президента у сферу законодавства за правом вважається право вето на закони. З огляду на це, наша дослідницька увага буде приділена аналізу саме цього елементу системи взаємостимування і взаємоурівноваження між гілками влади та відповідноданих форм комунікації.

Питаннями застосування президентами права вето щодо законів, прийнятих парламентом, займалися Ф.В. Веніславський, Ю.М. Коломієць, Л.Т. Кривенко, В.В. Копейчиков, Л.А. Окуньков, В.О. Рошчін, С.Г. Серьогіна, Ю.М. Тодика, В.М. Шаповал, А.С. Щукін, В.Д. Яворський та ін.

Інститут вето був введений у систему стримувань і противаг теоретиками американського конституціоналізму.

Об'єктом права вето, згідно зі статтею 94 Конституції України, є виключно закони. Президенту відводиться 15-денний термін для розгляду і підписання прийнятого парламентом закону. Підписання закону впродовж цього терміну означає його схвалення і набуття ним сили. У разі незгоди з положеннями закону Президент вправі повернути його до парламенту зі своїми вмотивованими зауваженнями. Юридичні наслідки накладення вето на закон полягають у відміні останніх результатів голосування за закон і відкритті процедури його повторного розгляду в парламенті. При цьому парламент може погодитись із запереченнями Президента, внести запропоновані ним зміни і прийняти закон в цілому у порядку звичайної процедури, або ж подолати вето двома третинами голосів, у такий спосіб зобов'язуючи Президента підписати закон у небажаній йому редакції.

Президент зобов'язаний його підписати і офіційно оприлюднити протягом десяти днів. Десятиденний термін для підписання закону відраховується з моменту отримання ним тексту, що надсилається Головою Верховної Ради України.

Фахівці з конституційного права висловлювали зауваження щодо певних прогалин закону. Так, академік В.В. Копейчиков обґрунтовано звертав увагу на те, що у Конституції України відсутня вказівка на мотив повернення Президентом закону до парламенту [4, с. 28]. Це означає можливість відмови Президентом у підписі закону не лише через його неконституційність, але і з політичних міркувань. Останнє, у свою чергу, вступає у протиріччя із чітко визначеним конституційним статусом Президента, як "гаранта Конституції".

Водночас, неоднозначною є думка вченого про те, що норми Конституції України не містять чітких вказівок щодо видів і об'ємів права президентського вето [4, с. 28]. Відсутність в Конституції України вказівок на можливість застосування Президентом права вибіркового (постатейного) вето свідчить, на нашу думку, як раз про те, що закон може бути ветоаний Президентом виключно в цілому, а не в якій-небудь його частині. І це є обґрунтованим. Адже, як свідчить світова практика, вибіркоче вето скоріше негативно,

аніж позитивно, позначається на системі рівноваги влади. Так, у сфері бюджету, наприклад, право постатейного вето надавало б Президенту можливість визначати пріоритетні напрями витрачання державних коштів, анулюючи ті або інші програми на свій розсуд. В результаті, була б порушена не тільки система компромісів, що склалася у парламенті, але й належна рівновага між гілками влади в інших сферах. Вибіркове вето – право президента опротестувати окремі статті законопроекту, прийнятого парламентом. Як відмічають науковці, це явище не надто поширене в світовій практиці застосування права вето [8, с.126]. В республіках зі змішаною формою правління право вибіркового вето мають президенти Білорусі, Казахстану, Монголії та Франції. Так, відповідно до п.21 ст.84 Конституції Білорусі Президент Республіки Білорусь має право в порядку, встановленому Конституцією, повернути закон або окремі його положення зі своїми зауваженнями в Палату представників [5, с.153].

Для подолання вето президента конституції багатьох країн Європи вимагають кваліфікованої більшості у дві третини або у три п'ятих голосів від загального числа депутатів парламенту.

Слід зазначити, що в деяких європейських республіках президент не володіє правом вето. Так, згідно з Основним Законом ФРН, Федеральний президент зобов'язаний підписати прийнятий парламентом ФРН закон і підготувати його до публікації в Федеральному віснику законів. Конституція Республіки Ісландія, хоча і дає право Президенту Республіки схвалювати або не схвалювати закони, права вето йому не надає. Згідно з Конституцією Республіки Ісландія, несхвалення закону Президентом не впливає на вступ закону в силу. Однак у випадку, коли закон не схвалений Президентом, він повинен бути переданий на референдум, проведений таємним голосуванням всіх осіб, які мають активне виборче право, для схвалення або відхилення закону. Якщо закон буде відхилено, його дія припиняється, при схваленні – він зберігає силу.

Наступним дискусійним питанням є юридична форма президентського вето щодо законів, прийнятих парламентом. Конституція України не містить чіткого визначення, у вигляді якого акту необхідно оформлювати рішення глави держави про повернення закону на повторний розгляд. Як зазначила С.Г. Серьогіна, "така невизначеність Конституції містить реальну загрозу перетворення акту повернення закону на повторний розгляд у певного роду "лист з найкращими побажаннями", а не правовий документ" [7, с.91].

Серед українських вчених панує думка, що вето Президента України необхідно оформлювати указом глави української держави, оскільки воно є актом державної влади та тягне суттєві юридичні наслідки [8, с.128; 7, с.91]. Більш того, такий указ повинен публікуватися в офіційних виданнях, що дало б змогу широкій громадськості ознайомитись з його змістом та сприяло більшій відкритості влади і демократизації українського суспільства. На наш погляд, доцільно також змінити кількість голосів депутатів необхідну для подолання вето Президента України з двох третин

конституційного складу парламенту до абсолютної більшості, тобто п'ятдесят процентів плюс один голос. Це наблизило б Україну до європейських стандартів парламентсько-президентської республіки, підвищило ефективність роботи Верховної Ради, як єдиного законодавчого органу країни.

Іншою цікавою формою комунікації глави держави та механізмом обмеження влади є референдум. Первісно ідея всенародного референдуму була покликана стати противагою могутності парламенту, стати на заваді спотворення або ігнорування депутатами волі виборців. Президент Франції Шарль де Голль звеличив інститут референдуму, як єдину дієву противагу режиму партій.

Застосування референдумів на фоні налагодженої системи правового виховання та належного політико-правового інформування населення здатне сприяти створенню гнучкої і ефективної системи громадського контролю за діями державної влади, удосконалюючи, тим самим, механізми її обмеження. Для предмету дослідження, однак, особливий інтерес представляє проблема проведення референдумів за ініціативою глави держави.

З одного боку, можливість президента звернутися до всенародного референдуму для підтримки тих або інших ініціатив безумовно посилює особисту владу глави держави. З іншого боку, очевидним є позитивний зміст цього інституту. Можливість президента звернутися до референдуму дозволяє нації в період між президентськими виборами підтвердити або спростувати раніше висловлений рівень довіри до свого лідера, а президенту, у свою чергу, – зорієнтуватися у настроях електорату і привести свою політику у відповідність з очікуваннями більшості.

Отже, повноваження глави держави щодо проведення всенародного референдуму (у тому числі, за його власною ініціативою) можна вважати, на наш погляд, цілком прийнятними для системи стримувань і противаг між гілками влади. Інша річ, що таке право президента не має використовуватися ним з метою позаконституційного збільшення своїх владних прерогатив, звуження повноважень парламенту, перерозподілу повноважень між будь-якими органами державної влади, усунення політичних опонентів тощо.

Наділення президента можливістю звернення до такого могутнього джерела влади, яким є всенародний референдум, має супроводжуватися низкою умов і обмежень, як за формою звернення до референдуму, так і в частині його змісту. Обов'язковою у цьому процесі має бути участь Конституційного Суду, задача якого полягає в оцінці конституційності питань, які плануються винести на всенародний референдум. Це є принциповим питанням.

Ще однією цікавою формою комунікації президента є Послання (щорічні публічні звернення глави держави до народу або до парламенту). Протягом останніх двох століть щорічні публічні звернення глав держав (Послання) набули сталою інституційного оформлення, перетворилися на ключові інструменти комунікаційної практики державних лідерів.

Вони "працюють" як засоби організації стратегічного діалогу глави держави та суспільства щодо: визначення та формулювання стратегічних

проблем, які мають принципове значення для добробуту народу та майбутнього країни, формування та забезпечення реалізації стратегічного порядку денного розбудови держави.

Звернення глави держави є також ефективним інструментом забезпечення інтелектуального, морального і політичного лідерства глави держави.

Водночас Послання слугують інструментом легітимації інституту глави держави – президентства, створення умов для демократичного консенсусу і атмосфери суспільної довіри.

Сьогодні змістовне і технологічне вдосконалення процедур підготовки та проголошення Послань виступає одним із головних напрямів подальшого розвитку і модернізації діяльності інституту глави держави.

Проголошення Послань глав держав є інструментом реалізації їх конституційних повноважень.

Послання визначається як "звернення глави держави до народу або до парламенту, в якому викладено його позицію з основних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики або інформацію про важливі рішення, прийняті ним відповідно до його конституційних повноважень" [2].

У більшості країн практика проголошення Послань конституційно передбачена [2].

Зокрема, Президент:

– час від часу подає до Конгресу інформацію про становище країни і рекомендує розглянути такі заходи, які вважає необхідними та доцільними (п.3 ст.ІІ Конституції США);

– звертається до Федеральних Зборів із щорічним посланням про становище в країні, про основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики держави (п. "є" ст.84 Конституції Російської Федерації);

– апелює до Парламенту з посланнями щодо питань загальнонаціонального значення (п.2 ст.85 Конституції Республіки Молдова);

– щорічно подає до Верховної Ради доповіді про становище держави, з власної ініціативи або за її пропозицією інформує Верховну Раду Республіки Білорусь про реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики Республіки Білорусь (п.6 ст.100 Конституції Республіки Білорусь);

– виступає у Сеймі з річними доповідями про становище у Литві, про внутрішню і зовнішню політику Литовської Республіки (п.18 ст.84 Конституції Литовської Республіки);

– звітує перед Зборами щонайменше один раз на рік з питань, які належать до його компетенції; Збори можуть вимагати від Президента Республіки висловити думку щодо питань, які належать до його компетенції (ст.85 Конституції Республіки Македонія);

– щорічно надає Олій Мажлісу Республіки інформацію про внутрішнє та міжнародне становище (п.7 ст.93 Конституції Республіки Узбекистан);

– надсилає до Сабору послання про стан справ у Республіці та раз на рік виступає у Саборі з цього питання (ст.103 Конституції Республіки Хорватія);

– може звертатися до однієї з Палат Парламенту або до обох Палат одразу, що зібралися на спільне засідання, та вимагати присутності членів Палат; може направляти послання до будь-якої Палати Парламенту

у зв'язку із законопроектом, який перебуває на розгляді у Парламенті, або з іншого приводу; Палата, до якої направлено таке послання, у найкоротший термін розглядає будь-яке питання щодо послання (Конституція Індії)⁶.

Інститут щорічних Послань глави держави є механізмом оприлюднення оцінок поточної ситуації в країні та світі, діяльності органів державного управління в тій чи іншій сфері державної політики з урахуванням стратегічних пріоритетів розбудови держави та розвитку країни, її самоствердження у міжнародному середовищі.

Послання виконують функції: 1) політичного маніфесту глави держави; 2) стратегічної орієнтації розвитку держави у середньостроковій перспективі; 3) оприлюднення законодавчих ініціатив глави держави, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Зазвичай Послання будується у формі змістовної доповіді “про внутрішнє і зовнішнє становище країни” за підсумками поточного року і містить оцінки, пропозиції та рекомендації щодо розв'язання актуальних національних проблем у найближчій перспективі. В цілому проголошення Послання є однією з центральних політичних подій року, навколо якої формуються політичний порядок денний.

Сказане главою держави торкається кожного громадянина країни, потенційно має величезний вплив на суспільство, може слугувати джерелом нових суспільно-політичних процесів і практик – тому принципово важливим є лінгво-культурний і комунікативний зміст тексту Послань.

Між тим, незважаючи на загальноприйнятність практики щорічних послань глави держави у світі, процедури проголошення, механізми підготовки тексту та імплементації ініціатив, що містяться у Посланні у законодавчому полі, є різними в різних країнах – в залежності від характеру політичного режиму (президентський, парламентський, змішаний) та його інституційної завершеності.

О. Ковріга, Т. Мосенцева, С. Чуніхіна в роботі “Світовий досвід щорічних звернень глав держав” детально описують процедуру проголошення промов у різних країнах [2]. Традиція проголошення щорічних звернень Президента держави до парламенту народилася в США у 1790 р. Сьогодні Послання є однією з головних політичних подій в державі та, враховуючи міжнародну вагу Сполучених Штатів, й у світі в цілому. Процедура проголошення Послання (The State of the Union Address) набула сталих форм високої церемонії. Подія відбувається в залі засідань Палати Представників у присутності членів обох палат – Конгресу і Сенату, членів Об'єднаного комітету начальників штабів, Верховного суду, іноземних дипломатичних представництв та місій. Президент має право увійти до залу засідань лише на запрошення конгресменів. Його завжди зустрічають овацією стоячи, що має символізувати єдність гілок влади США у прагненні досягти важливих для держави цілей незалежно від політичних розбіжностей. Проте члени Верховного суду не аплодують Президентові під час проголошення Послання – це підкреслює незалежність судової влади від виконавчої і законодавчої. Протягом церемонії Президента заборонено називати на ім'я –

лише за посадою. Це відображає тимчасовість перебування на найвищій посаді окремої людини і безперервність інституту Президентства як такого. Промова Президента транслюється у прямому ефірі у прайм-тайм для охоплення якнайширшої аудиторії. Вона побудована таким чином, щоб бути максимально зрозумілою для усіх громадян незалежно від рівня освіти і соціального статусу. Найкоротше в історії США Послання містило 833 слова, найдовше – 25 тис. слів. Зазвичай тривалість проголошення Послання не перевищує однієї години. Починаючи з 1966 року слідом за зверненням глави держави проголошується альтернативне послання від опозиційної партії. Останніми роками – іспанською мовою – мовою найчисленнішої національної меншини США. Лідер опозиції викладає розбіжності з президентською програмою і апелює до населення про підтримку альтернативного підходу. По суті, це є частиною безперервних політичних дебатів у США.

Послання Президента США має на меті визначення пріоритетів розвитку держави на найближчі 12 місяців. За традицією, змістовна частина Послання включає три ключові розділи: 1) міркування щодо моральних питань; 2) перелік і оцінка найважливіших проблем; 3) конкретні політичні рекомендації. Президент США, крім послання про становище країни, щорічно передає до Конгресу інші важливі президентські послання, зокрема: бюджетне послання (згідно з вимогами Закону 1921 р. про державний бюджет) та економічний звіт (вимоги Закону 1946 р. про зайнятість), а також надсилає до Конгресу США інші президентські звіти і послання з конкретних законопроектів. Окреме письмове послання президента США “Про становище країни” оприлюднюється через кілька днів після проголошення в Конгресі США усного послання.

Процедура проголошення щорічного звернення (тронної промови) глави держави – монарха до парламенту Великої Британії залишається практично незмінною з XIV століття і є однією з найяскравіших королівських церемоній. Промова проголошується у залі засідань Палати лордів. Існує традиція закривати двері Палати обшин перед обличчям герольду, який має запросити її членів до церемонії проголошення королівського послання. Ця традиція символізує незалежність депутатів нижньої палати від волі монарха і недоторканість депутатського імунітету. Під час проголошення промови депутати Палати обшин чутно перемовляються і навіть сміються.

Тронна промова – це документ, створений Прем'єр-міністром. Монарх має точно зачитувати її текст, не додаючи жодного слова від себе. По суті, послання є програмою діяльності уряду на наступний рік.

З 2000 р. в Німеччині існує традиція щорічного проголошення Президентом “Берлінської промови”. До цього часу Президент лише час від часу міг звертатися до нації з промовами, які мали, зазвичай, морально-етичний характер і визначали не цілі, а скоріш “больові точки” національного розвитку.

На відміну від британських монархів, королі Іспанії самостійно готують текст щорічної тронної промови, яка проголошується напередодні Різдва 24 грудня. Згідно Конституції, текст промови надається уряду для ознайомлення і узгодження дій. Промова монарха

завичай містить низку принципових тез, які мають вагомий резонанс у суспільстві.

Право та обов'язок Президента України звертатися з щорічними посланнями до Верховної Ради про внутрішнє і зовнішнє становище України передбачено п.2 ст.106 Конституції України.

Підготовка проектів послань Президента України до народу, щорічних і позачергових послань до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, доповідей та виступів Президента України здійснюється Секретаріатом (Адміністрацією) Президента. Спеціальним розпорядженням Президента визначається тема, терміни підготовки послання і склад робочої групи.

В Україні дата і час проголошення Президентом України послання до Верховної Ради, перелік запрошених на церемонію, сам порядок заслуховування послань президента визначається апаратом парламенту. У п.3 ст.162 Регламенту Верховної Ради України встановлено, що “щорічне послання Президента України Верховній Раді про внутрішнє та зовнішнє становище України за звичайних обставин проголошується до 31 березня поточного року”.

Порядок підготовки Послання та реалізації передбачених у ньому заходів визначене Указом Президента України №314/97 від 9.04.97 р., згідно якого щорічні послання Президента України до Верховної Ради України є офіційними документами глави держави, у яких на основі аналізу внутрішнього і зовнішнього становища України визначаються найважливіші напрями економічного, політичного і соціального розвитку, передбачаються заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, вдосконалення нормативних механізмів регулювання суспільних відносин. Передбачено, що текст послання, спрямований до Верховної Ради України або виголошений Президентом України, набуває сили офіційного документа і має враховуватися в роботі Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій.

Перше президентське Послання до парламенту в Україні було проголошено у 1994 р. Л.Д. Кучмою і мало назву “Шляхом радикальних економічних реформ”.

Починаючи з 2000 р. Послання Президента України включає в себе окремі тематичні доповіді з найважливіших питань державного будівництва.

У 2000 р. складовою послання стали сім тематичних доповідей: “Актуальні питання подальшого забезпечення свободи слова в Україні”, “Проблема бідності в контексті політики соціально-економічних перетворень та стратегії реформ”, “Енергозабезпечення економіки України та енергозбереження”, “Аграрний сектор економіки України: шляхи поглиблення реформ”, “Сучасна судова система та судова реформа в Україні”, “Україна і Європейський Союз”, “Україна і міжнародні фінансові інституції”.

2001 р. послання мало п'ять доповідей: “Формування та розвиток внутрішнього ринку”, “Науково-технічний потенціал України і перспективи його розвитку”, “Формування ринку земель населених пунктів”, “Політика становлення середнього класу”,

“Економічні відносини України і Російської Федерації у стратегічній перспективі”.

Послання Президента України за часів президентства Л.Д. Кучми – одне з найбільших у світі (до 500 сторінок тексту).

Певне оновлення інституту президентського послання відбулося з набуттям повноважень Президентом України В. Ющенком.

Президент України В. А. Ющенко двічі звертався до парламенту з Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище в Україні – 2006 та 2008 рр. З одного боку такий режим проголошення послань обумовлений “постреволюційною” логікою перебігу політичних подій, певною нестабільністю і кризогенністю відносин правлячих і опозиційних еліт. З іншого, вагомим фактором впливу на інститут Послань Президента є перехід України до парламентсько-президентської форми правління, яка формує дещо відмінні умови функціонування інституту Президента, його взаємодії з іншими інститутами державної влади.

Останнє позачергове Послання Президента України П.О. Порошенка “Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки” підготовлене на тлі небачених загроз та викликів, тому і відрізнялося за змістом, містило не звичайні акценти та наголоси.

Відповідно до нових конституційно-політичних умов в Україні доцільно переформатувати і традиції проголошення Послання Президента України, що склалися з 1994 р., та адаптувати цей найважливіший інструмент реалізації конституційних повноважень Президента України.

Спираючись на досвід інших демократичних країн зі змішаною формою правління, необхідно посилювати комунікаційний аспект Послання: орієнтуватися та працювати безпосередньо з громадською думкою – найпотужнішим інструментом політичного тиску. Також бажано якомога розширювати робочі групи з підготовки послань, перетворюючи їх на дійсно народні документи.

Оскільки комунікація глави держави мало досліджена у вітчизняній науковій думці коло питань для подальших досліджень залишається досить великим.

Список використаних джерел

1. Жук Н. Парламент, Президент, уряд: через взаємостимування до порозуміння.– Монографія /Н. Жук. – Харків, 2007. – С.111.
2. Ковріга О., Мосенцева Т., Чуніхіна С. Світовий досвід щорічних звернень глав держав // Регіональний філіал НІСД у м. Харкові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Jul08/23.htm>
3. Конституции государств Европейского союза /под ред. Л.А. Окунькова. –М.: Издат. группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. – 816 с.
4. Копейчиков В. Теоретичні та практичні питання тлумачення конституції // Вісник Академії правових наук України / В. Копейчиков. – 1996. – №7. – С.28.
5. Новые конституции стран СНГ и Балтии: Сборник документов. –М.: Манускрипт, Юрайт, 1998. – Вып.2. –672 с.
6. Мазур Д.В. Особливості застосування президентом права “вето” щодо законів, прийнятих парламентом в республіках зі змішаною формою правління // Форум права. – 2006. – №1. – С.61–65. [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2006-1/06mdvzfp.pdf>
7. Сergyoga S.G. Теоретико-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні / С. Сergyoga

– Х.: Інформ.–прав. центр “Ксилон”, 2001. – 278 с.

8. Тодыка Ю.Н. Яворский В.Д. Президент Украины: Конституционно-правовой статус / Ю.Тодыка, В. Яворский. – Х.: Факт, 1999. – 256 с.

References

1. Zhuk N. Parlament, Prezydent, urjad: cherez vzajemostymuvannja do porozuminnja. – Monografija / N. Zhuk. – Harkiv, 2007. – S.111.

2. Kovriga O., Mosenceva T., Chuničina S. Svitovij dosvid shhorychnyh zvernem' glav derzhav // Regional'nyj filial NISD u m. Harkovi [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/Jul08/23.htm>

3. Konstitucii gosudarstv Evropejskogo sojuza / Pod red. L. A. Okun'kova. – M.: Izdat. gruppy INFRA M–NORMA, 1997. – 816 s.

4. Korpjehykov V. Teoretychni ta praktychni pytannja tлумachennja konstytucii // Visnyk Akademii' pravovyh nauk Ukrainy / V. Korpjehykov. – 1996. – №7. – S.28.

5. Novye konstytucii stran SNG i Baltii: Sbornik dokumentov. – M.: Manuscript, Jurajt, 1998. – Выр.2. – 672 s.

6. Mazur D.V. Osoblyvosti zastosuvannja prezidentom prava “veto” shhodo zakoniv, pryjnyatyh parlamentom v respublikah zi zmishanoju formoju pravlinnja // Forum prava. – 2006. – №1. – S.61–65. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2006–1/06mdvzfp.pdf>

7. Ser'ogina S. G. Teoretyko–pravovi ta organizacijni zasady funkcionuvannja instytutu prezidentstva v Ukraini / S. Ser'ogina – H.: Inform.–prav. centr “Ksylon”, 2001. – 278 s.

8. Todyka Ju. N. Javorskij V. D. Prezident Ukrainy: Konstitucionno–pravovoj status / Ju. Todyka, V. Javorskij. – H.: Fakt, 1999. – 256 s.

Макаренко Л. П., PhD. Political Sciences, Doctoral student of Political Science Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), Liliya876@mail.ru

Communication head of state in the ruling interactions

The article deals with the specifics of communications in the system of government, particularly considered ways to influence the president to parliament and the public. It is noted that the information now plays a significant role in the political process as a factor in understanding, convergence, consolidation of policies, harmonization of interests of different social groups. Developed democracies have acquired practical experience with different forms and mechanisms of communicative interaction branches of government in the process of adoption and implementation of public administrative decisions, which can be useful for Ukraine. The author considers communication as a way to right the president veto laws, initiating a referendum head of state and head of state message to parliament or the people. Analyzes the gaps in the normative regulation of these forms of power interaction in our state, studied the experience of stable democracies, and on this basis, determined by the potential for development and improvement of political communication in Ukraine.

Keywords: Head of State, Parliament, communication, veto, referendum, the message of the President.

Макаренко Л. П., кандидат политических наук, доцент, докторант кафедры политических наук, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), Liliya876@mail.ru

Коммуникация главы государства в системе властных интеракций

Речь идет о специфике коммуникаций в системе органов государственной власти, в частности рассматриваются способы влияния главы государства на парламент и общественность. Отмечается, что информация сейчас играет существенную роль в политическом процессе как фактор понимания, сближения, консолидации субъектов политики, согласования интересов различных общественных групп. Страны развитой демократии нарабатили практический опыт применения различных форм и механизмов коммуникативного взаимодействия ветвей государственной власти в процессе принятия и реализации государственно–управленческих решений, который может быть полезным для Украины. Автор рассматривает как способ коммуникации президента право вето законов, инициирование референдума главой государства и послание главы государства в парламент или народу. Анализируются пробелы в нормативном регулировании данных форм властного взаимодействия в нашем государстве, изучается опыт стабильных демократий, и на этой основе, определяется потенциал для развития и совершенствования системы политической коммуникации в Украине.

Ключевые слова: глава государства, парламент, коммуникация, право вето, референдум, послание президента.

* * *

УДК 32.019.5

Меньшеніна А. Є.
магістр кафедри політичних наук,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), annomen@gmail.com

БАЗОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВНОГО БРЕНДИНГУ

Проаналізовано значення поняття державного брендингу як стратегії покращення іміджу держави, а також універсальні засади реалізації державного брендингу як складової модернізаційного процесу. Виокремлення загальних засад втілення державного брендингу, як нового напрямку політичної науки, є основною метою даної статті. Методами, які були використані в статті є системний метод, структурно–функціональний, а також методи аналізу і синтезу. Дана проблематика реалізації державного брендингу з позицій політичної науки є новою, тому дослідження брендингу держави мають міждисциплінарний характер. Процес становлення бренду держави є плановим, поступовим та досить складним, тому стратегія реалізації державного брендингу має бути єдиною для всіх політичних та неполітичних інститутів певної держави.

Ключові слова: державний брендинг, брендинг територій, імідж держави.

Актуальність даного дослідження полягає в зростаючій ролі іміджу держави на її внутрішньо та зовнішньополітичну діяльність, як саме держава сприймається на світовій арені та всередині країни. Позитивний імідж держави є важливою умовою внутрішньої стабільності та успішного міжнародного співробітництва за її межами. Саме тому питання створення не просто позитивного іміджу держави, а бренду як стійко закріпленого, сприятливого уявлення про країну є дуже актуальним для сучасної політичної науки. Адаже чітко та стабільно сформований образ держави на світовій арені дозволяє їй займати лідируючі позиції в рейтингах успішності країн, залучати міжнародні інвестиції, будуючи сильну економіку, тим самим підвищуючи життєвий рівень громадян.

Проблеми формування державного брендингу та репутації країни широко вивчаються в рамках економічних дисциплін, зокрема у маркетингу (С. Анхольт, Ф.Котлер, Л. Авраменко, І. Логунцова, М. Окландер, У. Олінс, А. Панкрухін). У концептах “образ країни” та “імідж країни” дотична проблематика досліджена в політичних науках та комунікативістиці (Е. Галумов, В. Королько, І. Панарін, Г. Почепцов, К. Хачатуров). Серед вітчизняних дослідників брендингу в рамках політичної науки варто відзначити Д. Богуш, М. Бойко, Т. Нагорняк, М. Пилипак, В. Кривошеїн, В. Солових, А. Федорів, Ю. Щегельська та інші. В той же час проблеми практичної реалізації державного брендингу висвітлені з позицій економічних дисциплін, а в галузі політичних наук даному питанню надається мало уваги.

Метою даної статті було розкриття основних засад реалізації державного брендингу як політики держави, а також виявити базові умови становлення бренду держави, які будуть прийнятні для кожної держави, зважаючи на етнонаціональні, геополітичні, політичні, економічні та культурні відмінності між країнами.

Про концептуальну відмінність між економічним та політологічним розумінням брендингу зазначає французький теоретик і практик Ф.Міхайлович (Philippe Mihailovich), автор поняття “архітектура бренду” (Place Brand Architecture). На відміну від бренду фірми, бренд держави не створюється для продажу аборда збільшення